

Új Nézőpont

TÖRTÉNELEM · NÉPRAJZ · TÁRSADALOMTUDOMÁNY · HONISMERET

A Hajdú-Bihar Megyei és Debreceni
Honismereti Egyesület online folyóirata

XIII. évfolyam, 1. szám

Debrecen, 2026.

Szerzőink

Herka Dominik, PhD-hallgató (DE Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola)
Nagy Imre, főlevéltáros (MNL Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltára, Debrecen)
Paál Zoltán, PhD-hallgató (DE Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola)
Szőke Richárd Rajmond, PhD-hallgató (DE Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola)
Törő László Dávid, segédlevéltáros (MNL Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltára,
Hajdúböszörmény)

Főszerkesztő
Brigovác László

Szerkesztőség
*Bán Gergely Károly, Guhyás László Szabolcs, Koložsvári István, Kujbusné Mecsei Éva,
Papp Klára, Szabó-Zsoldos Gábor, Szekeres Gyula, Szendrei Ákos, Szikla Gergő, Szilágyi Ferenc,
Szilágyi Zsolt, Tózsza-Rigó Attila Győző, Török Péter, Tóth Áron, Vajda Mária, Veres Tünde*

Szerkesztőségi titkár
Szőke Richárd Rajmond

Technikai szerkesztő
Katona Péter

Angol fordítások
Szabó-Zsoldos Gábor

Kiadói és szerkesztői elérhetőségek
Felelős kiadó: *Szendrei Ákos*, elnök (Hajdú-Bihar Megyei és Debreceni Honismereti
Egyesület)

Kiadói székhely, szerkesztőségi postacím: 4032 Debrecen, Egyetem tér 1.

Honlap: www.ujnezopont.com

Szerkesztőségi e-mail cím: ujnezopont@gmail.com

©Hajdú-Bihar Megyei és Debreceni Honismereti Egyesület
©Szerzők

ISSN 2064-7042

DOI: 10.65006/hjzfpz19

Tartalom

Tanulmányok

Nagy Imre: Az Alföld diskurzusai a 19. század eleji útleírásokban	5
Herka Dominik: A fekvőbeteg-ellátás ötéves tervcéljainak teljesülése Magyarországon 1960 és 1970 között.....	26
Paál Zoltán: Eckhardt Sándor történetírói útja a Minerva folyóirattól Bessenyei Györgyig.....	48

Adattárak

Szőke Richárd Rajmond: Bihar vármegyei főispánok adattára 1920–1944.....	58
--	----

Hírek

Törő László Dávid: Beszámoló a Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltári Napokról...	70
--	----

Contents

Research Articles

Imre Nagy: Discourses around the Great Hungarian Plain in Early 19th-Century Travelogues	5
Dominik Herka: The Fulfilment of Five-Year Plan Objectives for Inpatient Care in Hungary, 1960–1970	26
Zoltán Paál: Sándor Eckhardt's Historical Journey: From the Minerva Journal to György Bessenyei.....	48

Databases

Richárd Rajmond Szőke: Database of the Lord Lieutenants of Bihar County, 1920–1944	58
--	----

News

László Dávid Törő: Report on the Hajdú-Bihar County Archives Days	70
---	----

Törő László Dávid

Beszámoló a Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltári Napokról

Az 53. Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltári Napokat 2026. május 19–20-án rendezték meg Debrecenben. Az eseményt az MNL Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltára, valamint a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára szervezte. A rendezvény központi témája a levéltári innovációk, a mesterséges intelligencia alkalmazása, valamint a kvantitatív történetírás új lehetőségei voltak, de a történelem anyagságának tapasztalata is vissza-visszatérő eleme volt az előadásoknak.

A konferencia első napján a résztvevőket **Puskás István** (Debrecen Megyei Jogú Város alpolgármestere), **Pajna Zoltán** (a Hajdú-Bihar Vármegyei Közgylűlés elnöke), **Szabó Csaba** (a Magyar Nemzeti Levéltár főigazgatója), valamint **Szendiné Orvos Erzsébet** (az MNL Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltárának igazgatója) köszöntötte. A köszöntőkben nagy hangsúly került a múlt, jelen és jövő kapcsolatára (a beszédek szerint e folytonosság biztosítása a levéltárak egyik kulcsfeladata), valamint a mesterséges intelligencia előnyeire, de potenciális ártalmaira is. A köszöntőket követően került sor a Pro Archivo emléklapok átadására, amelyeket azok kaptak meg, akik kiemelkedő munkájukkal, támogatásukkal vagy adományaikkal jelentős mértékben hozzájárultak a levéltár működéséhez és gyarapításához.

Az előadások a rendezvénysorozat első napján különösen a levéltári digitalizáció, az MI-technológiák és az adatkapcsolási lehetőségek kérdéseire fókuszáltak. A nap vezetője **Bán Gergely Károly** (főlevéltáros, MNL Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltára) volt. **Szabó Csaba** (főigazgató, Magyar Nemzeti Levéltár) előadásában ismertette a Magyar Nemzeti Levéltár mesterséges intelligenciával kapcsolatos projektjeit, különös tekintettel a dokumentumfelismerésre, a kézírás-felismerésre és az adatbázisok összekapcsolásának lehetőségeire. Beszért egy hosszabb távú terv körvonalairól is: az anyakönyvi források és a mesterséges intelligencia segítségével a jövőben akár egyfajta „nemzeti családfa” létrehozása is elképzelhetővé válhat. Az előadás során szó esett a Transkribus program alkalmazásáról és arról is, hogy az MI-alapú rendszerek miként segíthetik a levéltári segédletek fejlesztését és a kutathatóság javítását. **Rácz György** (tudományos igazgató, Magyar Nemzeti Levéltár Tudományos Igazgatóság) előadása a magyarországi aranybullák archeometriai vizsgálatával foglalkozott. Különösen érdekes volt az orvostudomány és a történettudomány együttműködésének bemutatása: az aranybullák vizsgálatához urológiai CT-berendezéseket is felhasználtak. Az előadás érzékletesen mutatta be, hogy a modern képalkotó technológiák miként válhatnak a történeti kutatások segédeszközeivé. **Reisz T. Csaba** (címzetes főigazgató, Magyar Nemzeti Levéltár) előadásában egy, a Magyar Nemzeti Levéltár területén feltárt német katonai sírról számolt be, ahová 14 katonát temettek el a harcok során. Az előadás a levéltári kutatás, a régészet és a hadisírgondozás összekapcsolódásán keresztül mutatta be a második világháború emlékezetét, ahol maga a levéltár területe válik foucault-i értelemben vett monumentummá. A háborúk, valamint a megszálló hadseregek kultúr- és szexuáltörténeti vizsgálatához külön forrásbázist jelent a sírokban talált nagy mennyiségű gumióvszer. **Bánki Zsolt István** (osztályvezető, Magyar Nemzeti Levéltár Digitális Szolgáltatásfejlesztési Osztály) a földrajzi névtér-adatbá-

zis első eredményeit ismertette, különös tekintettel az adatkapcsolási és vizualizációs lehetőségekre. **Kertész Róbert** (régész-történész, Damjanich János Múzeum) előadása Szolnok török kori Tisza-hídjainak rekonstrukciójára fókuszált. Bemutatta a folyó mélységének és mederviszonyainak rekonstrukcióját, a bűvárrégészeti vizsgálatok eredményeit, valamint a Tiszából kiemelt egykori cölöpök jelentőségét. Az előadás a narratív forrásoktól kezdve a régészeti eredményeken át számos bizonyító eszközre támaszkodott.

A konferencia második napját a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtárában rendezték meg. A résztvevőket **Petrő Leonárd** (közönségkapcsolati főigazgató-helyettes, Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár), valamint **Szendiné Orvos Erzsébet** (igazgató, MNL Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltára) köszöntötte. A második nap levezető elnöke **Törő László Dávid** (segédlevéltáros, MNL Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltára, Hajdúböszörményi Fióklevéltár) volt. A program középpontjában a történeti kvantitatív vizsgálatok álltak, valamint a történetírás társadalomtudományos alapú művelésére szolgáltattak példát.

Karácsony Gyöngyi (főigazgató, Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár) előadása elsősorban a modern könyvtári stratégiai vezetés dilemmáit mutatta be, valamint ismertette az egyetem publikációs és kutatásnyilvántartó rendszereit, köztük a Tudóstérhez hasonló adatbázisokat. **Demeter Gábor** (tudományos főmunkatárs, ELTE Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet) előadásában a Tiszántúl gazdasági és társadalmi viszonyait vizsgálta kvantitatív módszerekkel, különösen a megélhetés, a hozam és a fejlettség kérdésköreit elemezve 1720 és 1920 között. Az előadás arra mutatott rá, hogy a térség társadalmi és gazdasági szerkezetében jelentős regionális különbségek figyelhetők meg, amelyek hosszabb történeti folyamatok eredményeként alakultak ki – jelen esetben a francia Annales-iskola és az amerikai kliometrikus történetírás módszereinek ötvözetéről beszélhetünk. Demeter hangsúlyozta, hogy a kvantitatív történeti elemzések nem pusztán statisztikai adatfeldolgozást jelentenek, hanem segítségükkel nagyobb társadalmi és gazdasági struktúrák, valamint periférikus és fejlettebb térségek közötti eltérések is rekonstruálhatók. Az ehhez hasonló vizsgálatok egyik alapegysége, a *klaszter*, jellemzően túlnyúlik a nemzetállami és egyéb közigazgatási határokon. **Szilágyi Zsolt** (egyetemi docens, DE Bölcsészettudományi Kar, Történelmi Intézet) előadása azt mutatta be, hogyan formálják át a kvantitatív történeti kutatások a 18–19. századi magyar urbanizációról alkotott képet. Elemzésében a városhálózat fejlődésének térbeli és társadalmi összefüggéseire helyezte a hangsúlyt, de nagy szerepet szánt a jelenlegi nemzetközi szakirodalomban fontos témaként vizsgált klímátörténetnek és az antropocénnek is. A Szilágyi által elemzett térképeken kirajzolódott egy sajátos éghajlati, gazdasági-társadalmi övezet, amelyen belül fokozott kereskedelmi és urbanizációs folyamatok figyelhetők meg. Ez a sáv azonban a történeti földrajzi kutatások tanulsága szerint idővel változott, így az előadó összehasonlító módszert is alkalmazott a hosszú távú változások prezentálásához. **Bán Gergely Károly** a trianoni településhálózat és urbanizáció kérdéseit tárgyalta a Tiszántúl példáján keresztül. Előadásában bemutatta, hogy a trianoni határváltozások milyen módon alakították át a térség településszerkezetét és gazdasági kapcsolatrendszerét. Külön figyelmet fordított arra, hogy a regionális központok szerepe miként módosult, vagy maradt ugyanolyan az új politikai és gazdasági viszonyok között. A szerzőnek hamarosan könyve jelenik meg a témában.

A konferencia érzékeltette, hogy a levéltári és történeti kutatásokban egyre nagyobb szerepet kapnak a digitális módszerek, az adatvizualizáció és a mesterséges intelligencia

alkalmazásai, de számtalan példát láthattuk a történelem materiális vonatkozásaira is. A gazdag témakörök továbbgondolása végett fel lehetne vetni, hogy a központi levéltári egységek mellett esetleg valamivel nagyobb szerephez jussanak magángyűjtemények is, illetve érdekes lenne reflektálni (túl a hétköznapi MI-szkepszisen) az alkalmazni kívánt technológiák társadalmi, intézményes hátterére, hiszen a technológia felhasználása soha nem semleges mezőkben történik.¹

Források és irodalom

Szakirodalom

Osietzki 1992.

Osietzki, Maria: Für eine neue Technikgeschichte. Österreichischen Zeitschrift für Geschichtswissenschaften 3. (1992) 3. 293–318.

¹ Osietzki 1992.

Törő László Dávid

segédlevéltáros

Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltára, Hajdúböszörmény

ORCID: 0009-0001-8375-1920

E-mail: toro.laszlo.david@mn.gov.hu

DOI: 10.65006/amxp9p71